

[B] **ALLEEN NOG UW ADEM NU.**
“MORGEN BEN IK VRIJ” VAN PIET GERBRANDY

Op de achterflap van de jongste dichtbundel van Piet Gerbrandy staat het gedicht ‘Spaak’, dat eindigt met: “Ons lab lijmt el en kuit en scheen en spaak splinter / voor flinter aaneen tot werkbaar prototype. / Alleen nog uw adem nu”. Deze verzen verraden al dat er in deze bundel gedroomd wordt van eenheid terwijl de fragmentatie domineert en dat er verlangd wordt naar een nieuw begin terwijl dat vrijwel onmogelijk wordt geacht. De titels van de gedichten zijn haast zonder uitzondering lichaamsdelen. Dat suggereert dat de naïeveling die meent morgen vrij te zullen zijn voorgoed gevangen zit in zijn mens-zijn. Het besef van die kerker gaat in *Morgen ben ik vrij* gepaard met aanhoudende cultuurkritiek en de gedachte dat de liefde een troost kàn zijn.

In de titelafdeling, die de kern van de bundel is en die iets heeft van een theaterstuk, zijn er drie personages: een ‘Zij’, een ‘Hij’ en een ‘Het’ dat letterlijk en figuurlijk tussen hen in staat. De vrouw zoekt toenadering tot de man: “Kom je me morgen halen / want morgen ben ik vrij”. Het dagje vrijaf, de eendagsillusie dat alles mag en niets moet, is de bevestiging bij uitstek van de ratrace waaraan een mens nooit kan ontsnappen. De gedachte dat de echte vrijheid niet bestaat, wordt bevestigd door de lokmiddelen van de dame: “Ik zal mijn smaak besmeren met verhalen / uit bladen die mij leren wie ik ben”, “Ik laat je veilig binnen in de krochten / van mijn voorgeprogrammeerde labyrint”.

Ongetwijfeld houdt dat “voorgeprogrammeerde” verband met ‘Het’. Deze *Big Brother*-achtige instantie voorziet in alles, maar is uitermate bedreigend voor wie niet in het systeem wil meedraaien. Elders in de bundel is de ‘Het’-figuur een ‘Wij’. In ‘Strot’ klinkt het: “Hoe hebbelijk mengt zich overheid in uw besognes. / Hoe grappig boeien theaterstukken uw stadsdeel. / [...] / U hebt uw grammen kalmt gedwee te slikken. / Uw schreeuwlied kan subtiel gesepareerd. / Dwang is ons vreemd maar maak ons niet verdrietig. / De meeste van uw organen lijken intact”.

De man die in ‘Morgen ben ik vrij’ steevast het laatste woord krijgt, lijkt een dissident, maar het is zeer de vraag of zijn revolutionaire ideeën (“Rijt lieve pook verstikkende webben van roofwoorden. /

Scheur brute bosgitaar brandgang in zinsbouw van zwetsers. / Klap koevoet lillend open perfecte concepten en kluizen”) geen binnensmonds gevloek blijven.

Wat de liefde betreft, is ‘Morgen ben ik vrij’ een kantelafdeling. In ‘Maar zonder breken’, een prozagedicht dat op de eerste reeks gedichten volgt, is een echtpaar nog samen op (het levens)pad. Er is eenheid. Hun situatie is niet ideaal, maar wel zo idyllisch als mogelijk lijkt. Dit paar maakt er het beste van. Na ‘Morgen ben ik vrij’ is de man alleen. Er speelt een eenzame muzikant in ‘Ontembare cicaden’; ‘Ik zoek je’ staat er. De stokregel in ‘Glimpen van inhoud’ luidt: “Waar hebben ze je heen gebracht”. De cyclus ‘Ongekuiste rotbrieven’ en de slotreeks ‘Ga nu en slacht’ zijn één lang afscheid.

In ‘Glimpen van inhoud’ wordt duidelijk dat Gerbrandy’s gedichten af en toe uitspraken bevatten over die gedichten. De ik-figuur zit opgesloten in een hal. Zijn enige gezelschap bestaat uit glazen potten met op sterk water gezette lichaamsdelen. Wat op de etiketten staat (“Rib. Voet. Lel” etcetera), zijn titels van gedichten uit *Morgen ben ik vrij*. Deze gedichten zijn dus bokalen, “[z]e zijn ongelijk van grootte en voorzien van handgeschreven etiketten. Een schuinschrift van vroeger. De woorden spreken een latijn of een grieks dat ik niet goed ken. Toch vang ik glimpen van inhoud op”. De derde strofe eindigt met: “De inhoud van de potten is niet goed zichtbaar. Maar niet onkenbaar”. Het is een feit dat Gerbrandy’s gedichten niet tot de doorzichtigste van het Nederlandse taalgebied behoren. Maar doorzichtigheid is geen vereiste voor goede poëzie.

Ook ‘Ontembare cicaden’ is metapoëtisch. Daar wordt duidelijk dat de poëzie een pleister is op de eenzaamheid en een middel om contact te zoeken met wie uit ons leven verdween, met een andere wereld. Schrijven is deelnemen aan de traditie. Het is leven: “Wanneer de man zijn zang begeleidt met eigen vioolspel valt de streek van zijn stok samen met zijn ademhaling. Hij is alleen maar weet zich gestut door klanken die aan hem voorafgingen en die hij zelf voortbrengt. Hij reikt naar de overzijde waar muziek niet meer nodig tenzij om te roepen wie zich nog op de eerdere oever bevinden. Zo oever het juiste woord is”.

Deze passage lijkt een verre echo van het fragment uit Ovidius’ *Metamorfosen* dat Gerbrandy als motto

Piet Gerbrandy, Foto Artistiek Bureau.

voor ‘Ga nu en slacht’ koos: “iets droefs klaagt de lier, iets droefs murmureert ontzield de tong, en iets droefs antwoordt de oevers” – de dode maar nog musicerende Orpheus komt hier in beeld. Bij ‘Ontembare cicaden’ heeft Gerbrandy Plato geciteerd. De motto’s, die vaak vertaald worden en vermeld met de vindplaats, verraden al dat de dichter een erudiet man is. Gerbrandy is classicus en doceert aan de universiteit van Amsterdam. Onlangs promoveerde hij op gedichten van Jacques Hamelink en H.H. Ter Balkt, twee auteurs die in hun poëzie overvloedig naar cultuurelementen verwijzen. Gerbrandy’s eigen gedichten hebben duidelijk een rijke achtergrond, maar gedetailleerde kennis daarvan is niet onontbeerlijk voor de lezer. In een interview met Henk van der Waal heeft de dichter gezegd dat hij geen “Christine D’haen-poëzie” wil schrijven. Gerbrandy lijkt zijn lezer dus tot minder te verplichten dan de vernoemde collega’s, maar de lezer voelt zich wel vaak uitgenodigd. Al in de allereerste strofe van de bundel kunnen allerlei echo’s worden gehoord. “Valt miskenbaar een avond waar haal je een licht voor later? / Verbidlijk de blindheid? / Hoe bril je het langst nog je blik op rimpelpool warme mimieken? / Vijvers of ogen?”: in Gerbrandy’s particuliere verzen kan men, als men dat wil, de dwaze en de wijze maagden uit de bijbel, de bamboetoortsen die iemand in het eendegras

uitgezet had in een gedicht uit *Zilverzonnige en onneembare maan* (2001) van Hamelink en het verhaal van Narcissus zien nawerken.

Morgen ben ik vrij bestaat uit zes reeksen gedichten die van elkaar gescheiden zijn, of met elkaar verbonden worden, door vijf andersoortige afdelingen. Men zou kunnen zeggen dat Gerbrandy zijn bundel verlucht heeft met prozagedichten of stukjes poëtisch proza, die toegankelijker zijn dan de gedichten uit de zes reeksen.

In die gedichten is er het dwingende ritme dat Gerbrandy als classicus heel belangrijk vindt en dat onder andere in de hand gewerkt wordt door de karige interpunctie, onder meer het zuinige kommagebruik. Een en ander zorgt voor een versnelling. De verzen bevatten echter ook veel neologismen, die de lectuur vertragen. In deze poëzie zijn met andere woorden verschillende krachten aan het werk – het lijkt alsof Gerbrandy de gaspedaal indrukt terwijl hij op de rem staat, wat de motor laat ronken. Dat zorgt voor een spanning, ook in de lezer die, als hij niet oplet, meegesleurd wordt door iets wat alleen nog maar taal lijkt.

De poëzie van Gerbrandy lijkt uit een keurslijf te willen ontsnappen en dat keurslijf tegelijk te willen bevestigen. Zeer verschillende stijlen, toonaarden, brokstukken worden tegen elkaar aan gegooid tot een (h)echt geheel. Het is hier dus geen cliché te zeggen dat het formele aansluit bij het inhoudelijke. De coherentie en het verscheur(en)de zijn op het thematische én op het vormelijke vlak even prominent aanwezig in deze bundel en alleen al daarom mag *Morgen ben ik vrij* een indrukwekkend werk genoemd worden. Gerbrandy heeft, om terug te keren naar het gedicht op de achterflap, “el en kuit en scheen en spaak splinter / voor flinter aaneen[gezet]” tot een bundel die een stevig corpus is. “Alleen nog uw adem nu”: haal diep adem, lezer, voor u begint aan deze uitdagende poëzie.

ANNELEEN DE COUX

PIET GERBRANDY, *Morgen ben ik vrij*, Contact, Amsterdam, 2010, 84 p.